

MASALLARDA SOSYALLEŞME UNSURU OLARAK YİYECEK VE İÇECEKLER: ÜÇ NAR MASALI*

Meriç HARMANCI**

Tuğba MEZLİN***

Öz: Toplumsal kültürün aktarımında önemli bir rol üstlenen masallar, bireyin yaşamındaki sembolik öğelerin temsillerini içermesi bakımından, derinlemesine imge ve anlatılar barındırır. Kolektif hafızanın arkaik sembollerine ilişkin birçok iz, masallar aracılığıyla sürülebilmektedir. Kolektifin ve bireyin ihtiyaçları ile yaşam pratikleri, masal evrenine dâhil edilir. İnsanın ilk ve en temel ihtiyacı olan beslenme kültürü ve yiyecek içecekler hem somut hem de sembolik anlamlarıyla masalarda yer almaktadır. Masalarda yiyecek ve içeceklerin kullanımı, bir sosyalleşme unsuru olabileceği gibi engellerin aşılması, bireyin var olma yolculuğunun simgeleştirilmesi, bireye kendini ve evreni anlama gibi pek çok niteliğin kazandırılmasını da sağlamaktadır. Umay Günay tarafından derlenen *Elazığ Masalları*’ndan biri olan “Üç Nar” masalı, nar, su ve keklik gibi yiyecek ve içeceklerle bireyin hayatındaki dönemler arasındaki geçişi gösteren anlatılardan biridir. Bu makalede “Üç Nar” masalının sosyalleşme bağlamında sembolik olarak okunmasıyla bireyin var olma yolculuğu ve topluma katılımını ifade eden durumların görülmesi amaçlanmıştır, yaklaşım olarak Paul Fieldhouse’ın “Food and Nutrition” eserindeki sosyalleşmede yiyeceklerin kullanımı üzerine geliştirdiği tablo temel alınmıştır. Çalışmada “Üç Nar” masalının epizotları verilmiş, Paul Fieldhouse’ın sosyalleşme ve yiyeceklerin

Araştırma Makalesi / Künye: Harmancı, M. & Mezlin, T. “Masalarda Sosyalleşme Unsuru Olarak Yiyecek ve İçecekler: Üç Nar Masalı”. *Türkoloji*, 122 (Mart 2025), s. 1-22.

* Bu çalışma, Yıldız Teknik Üniversitesi Bilimsel Araştırmalar Projeleri Koordinatörlüğünde “SYL-2025-6696” numara ile desteklenen “Anadolu Masallarında Yiyecek ve İçeceklere İşlevsel Yaklaşım” adlı proje kapsamında, Anadolu Masallarında Yiyecek ve İçeceklere İşlevsel Yaklaşım adını taşıyan yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

** Doç. Dr. Yıldız Teknik Üniversitesi, e-mail: mericharmanci@yahoo.com, ORCID: 0000-0003-1062-7926

***Yüksek Lisans Öğrencisi, Yıldız Teknik Üniversitesi, e-mail: tugbamezlinn@gmail.com, ORCID: 0009-0002-5405-8796

kullanımı üzerine tablosundan hareketle, “Üç Nar” masalındaki yiyecek ve içeceklerin sosyalleşme perspektifinde sembolik anlamları üzerinde durulmuştur. Çalışmanın sonunda Fieldhouse’ın tablosu incelenen masala uyarlanmış, masallarda yiyecek ve içeceklerin sosyalleşme unsuru olarak kullanıldığı tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Masal, Üç Nar, Sosyalleşme, Yiyecek ve içecekler, Kültür.

FOOD AND DRINKS AS AN ELEMENTS OF SOCIALIZATION IN FAIRY TALES: THE TALE OF THREE POMEGRANATES

Abstract: Fairy tales, which play an important role in the transmission of social culture, contain in-depth symbol and narratives in terms of containing representations of symbolic elements in the life of the individual. Many traces of archaic symbols of collective memory can be traced through fairy tales. The needs and life practices of the collective and the individual are included in the fairy tale universe. The culture of nutrition, which is the first and most basic need of human beings, and food and beverages are also included in fairy tales with both concrete and symbolic meanings. The use of food and beverages in fairy tales can be an element of socialization, as well as overcoming obstacles, symbolizing the individual's journey of existence, and providing the individual with many qualities such as understanding himself and the universe. The tale of “Three Pomegranates”, one of the Elazığ tales compiled by Umay Günay, is one of the narratives showing the transition between periods in an individual's life with foods such as pomegranate, water and bird. This article aims to that express the individual's journey of existence and participation in society by symbolically reading the fairy tale “Three Pomegranates” in the context of socialization, and the table developed by Paul Fieldhouse in his work “Food and Nutrition” on the use of food in socialization is used as a framework. In the study, the episodes of the fairy tale “Three Pomegranates” are given, and based on Paul Fieldhouse's table on socialization and the use of food, the symbolic meanings of food and drinks in the fairy tale “Three Pomegranates” are emphasized from the perspective of socialization. At the end of the study, Fieldhouse's table was adapted to the fairy tale examined and it was determined that food and beverages were used as socialization elements in fairy tales.

Keywords: Fairy tale, Three Pomegranates, Socialization, Food and drinks, Culture.

Giriş

Masallar, bilinçaltı ve sembolik dünyanın öğelerini taşıyan, sözlü veya yazılı olarak kuşaktan kuşağa aktarılan anlatılardır. Masallardaki sembolik unsurlar, bireye bilişsel ve duygusal bir derinlik kazandırarak bireyin kendini tanıma süreci aracılığıyla toplumun bir parçası hâline gelmesine fayda sağlamaktadır. Sözlü gelenekte kuşaktan kuşağa aktarılan, çeşitli derlemeciler aracılığıyla yazılı hale getirilen ve çoğunlukla olağanüstü öğeler barındıran masallar üzerine çeşitli tanımlamalar da yapılmıştır. Örneğin Saim Sakaoğlu'na göre (2021, s. 17) masal “kahramanlarından bazıları hayvanlar ve tabiatüstü varlıklar olan, olayları masal ülkesinde cereyan eden, hayal mahsulü olduğu halde dinleyicileri inandırabilen bir sözlü anlatım türü” olarak görülmektedir. Pertev Naili Boratav'ın tanımlamasına göre ise masal “nesirle söylenmiş, dinlik ve büyüklük inanışlardan ve törelerden bağımsız tamamıyla hayal ürünü, gerçekle ilgisiz ve anlattıklarına inandırmak iddiası olmayan kısa bir anlatı” olarak ifade edilmiştir (1969, s. 80). Görüldüğü üzere masallar, hayal gücünü nesirle bir araya getirebilen olağanüstü birtakım meziyetleri ele alan anlatılar olarak dinleyici ve okuyucularına aktarılmaktadır.

Masal anlatıları, bireyin duygusal ve bilişsel gelişimini destekleyerek, çeşitli örnek durumları dolaylı yoldan deneyimlemesine ve bu durumları model alarak içselleştirmesine olanak tanır. Bu yönüyle birey, aile ilişkilerinin yanı sıra hayatla mücadelesini, dış çevreye adım atmadan önce masallarla deneyim kazanarak içselleştirir. Birey, dış dünyaya adım attığında masallardan tanıdığı iyi, kötü, doğru, yanlış gibi birçok soyut ve somut unsur ayırt edebilme becerisini kazanır. Toplumların kültürünü, geleneklerini ve ahlaki normlarını içermesiyle masallar, bireyi aynı zamanda topluma hazırlamaktadır. Böylece sosyalleşmenin önünde duran iletişim engeli büyük ölçüde aşılmış olur. Masallar, evrenin sembolik düzlemde anlamlandırılmasına katkıda bulunarak bireyin çevresindeki somut ve soyut olguları metinler aracılığıyla kavramasını sağlar; bu yönüyle kalıcı öğrenmenin temel dinamiklerini oluşturur.

Masallar, toplumun değerlerini, kültürünü semboller aracılığıyla bireye aktararak onun topluma katılımını kolaylaştırır. Böylece birey, toplumun temel kural ve kalıplarını öğrenir. Yiyecek ve içeceklerin tüketiminde de benzer bir durum geçerlidir. Hayati Beşirli (2021, s. 23) her kültürde nelerin yenilip yenilemeyeceği ve nasıl tüketileceğinin sıkı kurallarla belirlendiğini dile getirmektedir. Bu ayrım, toplumun iç-dış, biz-

onlar gibi temel zıtlıklarına dayanarak yenir-yenmez düzeyine evrilmiştir. Besin maddesinin alımı sembolik anlatımların yanı sıra kültürel birtakım serüvenlerden geçerek bireyin öğrenimi hâline gelir. Bireyin içinde yetiştiği toplum, yiyecek ve içeceklere bakışı dâhil pek çok şeyi etkiler. Bunların yanı sıra, toplumun ona kazandırdığı masallarda da kahraman üzerinden yaşamın mücadelelerini öğrenen birey, hayattaki zorluklara daha kolay adapte olabilmekte ve bu durum bireyin toplumda var olma kaygılarını gidermektedir. Böylece masallar, bireyi sağaltma ve topluma kazandırma gibi işlevlerini de yerine getirir. Masal evreninde olduğu kadar hayatta da bireyin duygusal dünyası ve çevreyle etkileşimi en çok ihtiyaç duyduğu nesneler etrafında gelişir. Bu unsurların başında gelen yiyecek ve içecekler, bireyin ihtiyacını gidermesiyle oluşan bağın temsili olarak sosyalleşmenin de yegâne simgesi hâline gelmiştir. Audrey Richard’a göre (2004, s. 24) bireyin tüm duygusal yaşamı beslenme sistemi etrafında düzenlenir. Dolayısıyla sembolik bir unsur olan yiyecek ve içecekler, sosyalleşme yoluyla masallarda kahramanın yolculuğuna eşlik eden unsurlardır.

Umay Günay’ın derlediği *Elazığ Masalları* içinde yer alan “Üç Nar” masalı, yiyecek ve içeceklerin sembolik anlatımlarının yanı sıra, bireyin varoluş yolculuğunda kültürel etkileşimin önemine dair derin bir zemine işaret etmektedir. Serkan Balcı, “Üç Nar” masalının varyantlarını tespit etmiştir (2019, s. 228-229). Bu varyantlar içerisinde yiyecek ve içecek sembolizminin yoğun olduğu görülmektedir. Masalın, Balcı’nın tespit ettiği Türkiye ve Türk dünyasında görülen varyantlarında nar imgesinin yanı sıra; limon, tavuk, turunç, portakal, karpuz, yumurta, kabak, hıyar, elma gibi yiyecekler de gözlenmektedir. Masalların içeriklerini yansıtan biçimde, isimlendirmelerin de benzer ölçüde anlam yüklü ve işlevsel olduğu düşünülebilir. Bu duruma örnek olarak: Mersin/Hıyardan Şemşem Güzeli; Afyonkarahisar/Üç Turunçlar; Balıkesir/Yassıl Kabacığım Yassıl; Bolu/Üç Elma; Gaziantep/Limon Kız; Van/Siyah Tavuğun Yumurtası, Hıyarlar Kızı; Yozgat/Üç Turunç Güzeli; Erzincan/Üç Turunçlar; Adana/Limon Kız; Manisa/Üç Yumurtanın Şerri; Muğla/Üç Turunçlar; Elazığ/Üç Nar; Denizli/Portakaldan Çıkan Kız; Erzurum/Üç Turunçlar, Üç Karpuz Güzeli, Üç Narlar; İstanbul/Üç Limon Kız; Kayseri/Üç Kara Karpuz; Eskişehir/Limon Kız, Nar-Turunç Kızı gösterilebilir (2019, s. 228-229).

“Üç Nar” masalının varyantlarında da görüldüğü üzere, yiyecekler üzerine gelişen sembolizm zengin bir sosyal derinliği de açığa çıkarmaktadır. Yiyecek ve içeceklerin bir sosyalleşme aracı olarak kullanıldığı masallar; kahramanın içsel motivasyonunu harekete geçirerek maceraya ve dolayısıyla kendini gerçekleştirme yolundaki adımlarına zemin hazırlamaktadır. Masallarda doğum, ölüm, aşk, öfke gibi zıtlık içeren pek

çok durumla karşı karşıya kalan kahraman, önündeki türlü engelleri aşarak hedefine ulaşmakla, topluma kazandırılmış olur. Bu durum, aynı zamanda masalları okuyanların da dolaylı bir şekilde, toplumun kültürel değerleri ve davranış biçimlerine adapte olmasını, kahraman üzerinden bir sosyalleşme deneyimi yaşamasını sağlamaktadır.

Yiyecek ve içeceklerin tüketimi, bireyin farklı dönemlerinde farklı anlamlara gelebilmekte, besin maddelerinin içerdiği simgelerin yorumlanması durum, yaş ve çevreye göre değişebilmektedir. Paul Fieldhouse, beslenmenin sosyal anlamlarının sürekli olarak çeşitlendiğini vurgulamanın yanı sıra, bireyin yaşamının farklı evrelerinde yiyeceklerin değer ve kullanım biçimlerinin değişen bağlamlarda öne çıktığını belirtmiş; bu doğrultuda yemeğin arkadaşlık ve iletişimdeki rolünün farklılık gösterebileceğine dikkat çekmiştir (2002, s. 6). Paul Fieldhouse’ın ele aldığı yaklaşımla, yiyecekler bireyin çevresiyle iletişimi ve sosyalleşmesinin yegâne unsurlarından biridir. Dolayısıyla yiyeceklerin içerdiği anlamlar da değişim ve gelişim göstermeye açıktır.

İnsanın temel ihtiyaçlarından biri olan beslenme, bireyin yaşamı boyunca çevresiyle kurduğu ilişkileri şekillendirmesi açısından önemlidir; bu nedenle yiyecek ve içecekler, toplumun sözlü ve yazılı kültürel ürünlerinde önemli bir yer tutar. “Üç Nar” masalı da kahramanın mücadele ve dönüşümlerini ele alan anlatılardan biri olarak içerisinde birçok yiyecek ve içeceği barındırmasıyla, masalların sembolik zenginliğini gözler önüne sermektedir. Bu bağlamda “Üç Nar” masalı, bireyin kendini ve evreni tanıma yolculuğunu, dış dünyaya, bir başka ifadeyle topluma katılmasını, sosyalleşme perspektifinde yiyecek ve içeceklerin kullanımının görülebileceği bir zeminde ifade eder. Umay Günay’ın derlediği Elazığ Masalları içerisinde “Üç Nar” masalının sosyalleşme bağlamında yiyecek ve içecekler üzerine gelişen sembolik anlatımlarına geçmeden önce, masalın epizotları şu şekilde sıralanabilir:

1. Çocuğu olmayan bir padişah ve hanımı, bir dervişin verdiği kâğıdı suya atarak içer. Padişah ve hanımının çocukları olur.
2. Padişah oğluna altından bir top yaptırır. Çocuk topuyla yaşlı bir kadının su testisini kırar. Yaşlı kadın “Allah’tan umarım, sen üç nara âşık olasan” diye beddua eder.
3. Padişah yaşlı kadının bedduasından dolayı üç nara âşık olup odasından çıkmayan oğlunun içine düşen derdi öğrenmek ister. Bunun üzerine derviş, padişaha aç ve susuz bırakarak kızarttığı bir kekliği oğluna yollamasını, bu sayede oğlunun derdini kekliğe açacağını söyler.

4. Oğlunun derdini keklik vasıtasıyla öğrenen padişah, bir terki altın ve at vererek onu üç narı bulmaya gönderir. Oğlan yola çıkar.
5. Oğlan yolda Hızır'la karşılaşır ve onun yardımıyla üç nara nasıl gidileceğini öğrenir.
6. Oğlan Hızır'dan öğrendikleriyle usturaları yağlayıp kapatır, sustalı kapıya gelerek kapıyı yağlayıp açar. Oğlan bir yanından kan bir yanından irin akan bir çeşmeye gelir, kan ve irinden birer yudum içer. Bekçileri atlatan oğlan bahçeye gelerek nar ağacının dalından üç nar koparır.
7. Padişahın oğlu, memleketine yaklaşırken narların bir tanesini açar, narın içinden ay parçası gibi bir kız çıkar. Kız su ister, Oğlan kıza su veremediği için ölür. Oğlan bir çeşme başına gelip ikinci narı açar, avucuyla su getirene kadar o kız da ölür. Oğlan çınar ağacının yanındaki çeşmeye gelerek önden suyu hazırlayıp üçüncü narı keser, içinden çıkan kıza su verir. Kız suyu içince yaşar.
8. Padişahın oğlu, kıza çınar ağacına çıkarak onu beklemesini söyler. Oğlan kıza kıyafet getirmek için gider.
9. Çeşmeye gelen Gurbet Kızı, nardan çıkan kızın gölgesini görüp yanına çıkmak ister. Nar Kız, saçlarını sarkıtarak kıza yanına alır. Ama kız, Nar Kız'ı ağaçtan düşürür. Aşağı düşen Nar Kız çınar ağacının yanında bir nar ağacına dönüşür.
10. Padişahın oğlu, Gurbet Kızı'nı memleketine getirir.
11. Gurbet Kızı, bir çocuk doğurur. Çınarın yanındaki nar ağacından kapısına eşik, çocuğuna beşik yaptırır. Çocuk büyüyünce Gurbet Kızı, eşik ve beşiği yaktırır.
12. Külleri dökmeye gelen ihtiyar kadın, küllerin içinde bir çuvaldız bulur ve eve getirir. Çuvaldız yere düşünce güzel bir kız olur. Kız evi süpürüp yemek yapar. İhtiyar kadın Nar Kız'ı fark eder.
13. Padişah hastalanır ve atlarını iyileşene kadar bakılmak üzere halka dağdırır. Padişah iyileşince herkes padişaha, atını geri gönderir ancak nardan çıkan kız baktığı atı göndermez.
14. Padişah, atını geri almak için kıza görmeye gelir, at yerinden kalkmayınca kız "kalk git, sahibinden ne hayır gördüm ki senden ne göreceğim" diyerek atı gönderir.
15. Padişah bütün gelinlik çağındaki kızları başlarından geçeni anlatmaları için çağırır. Nar Kız başından geçenleri anlatır.

16. Padişah ve oğlu gerçeği öğrenince Gurbet Kızı ve çocuğunu bir katırın kuyruğuna bağlarlar, parçaları dağda kalır.

17. Padişah bu kızla evlenir.¹

“Üç Nar” masalının epizotlarında da görüldüğü üzere masalda nar, su ve keklik imgeleri geniş bir yayılım içermektedir. Öyle ki su imgesi hem nar hem keklik ile ilişkilendirilebilecek, masalın başı ve sonunu birbirine bağlayan derin bir simgeselliği taşımaktadır. Yiyecek ve içecekler üzerinden gelişen sembolik anlatım masalın olay örgüsüne de tezahür etmiştir. Bu nedenle, “Üç Nar” masalının sembolleri anlatının tümüne yayılan zengin bir perspektifle ele alınabilecek mahiyettedir.

“Üç Nar” Masalında Sosyalleşme Unsuru Olarak Yiyecek ve İçecekler

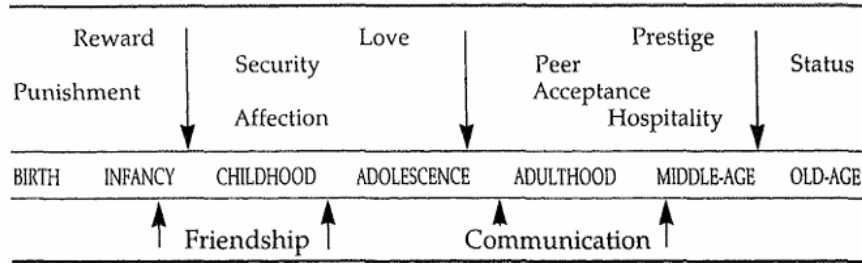
Masallar; dayanışma, mücadele, aile ilişkileri gibi unsurların ifade edilmesinde aracı olabileceği gibi bireyin kendini ve çevreyi tanımasında da etkilidir. Sosyalleşmenin çevre ile iletişimin başladığı bebeklikten itibaren hayat boyu devam eden bir süreç olması, masalların da bu sürecin bir temsili olarak görülebileceğine işaret etmektedir. Bireyin temel ihtiyaçlarından biri olan beslenme, doğumda anne sütü ile başlayan, bilişsel ve duygusal gelişimin giderilmesi gibi birçok olumlu etkiye de sahip olan bir faaliyettir. Bu bağlamda insan gelişimini içeren birçok anlatıda yiyecek ve içecekler yer verilmesi kaçınılmazdır.

Masallarda bireyin iç dünyasından hareketle, toplumun geleneksel kalıp ve normlarını barındıran dış dünyaya geçişi yiyecek ve içecek unsurlarıyla simgesel olarak aktarılmaktadır. Kahramanın bir maceraya çıkarak dış dünyayı tanınması ve türlü engelleri aşmakla mücadele ruhunu kazanması bireyin kendini gerçekleştirmeye dönük eylemler dizgisini gösterir. Maceraya çıkan kahraman, döndüğünde aynı kişi olmayacaktır. “Üç Nar” masalında da kahramanın sosyalleşme aracı olarak yiyecek ve içecekler

¹ Umay Günay’ın derlediği Elazığ Masalları içerisindeki “Üç Nar” masalının sonunda (2011, s. 269-275) padişahın Nar Kız ile evlendiği ifade edilse de masalın diğer yörelerdeki varyantlarında Nar Kız’ın yeniden padişahın oğlu ile bir araya geldiği görülmektedir. Örneğin Bilge Seyidoğlu’nun derlediği Erzurum Masalları içerisinde “Üç Nar” masalının varyantları sayılabilecek Üç Narlar, Üç Turunçlar, Üç Karpuz Güzeli masallarının sonu kızın padişahın oğlu ile evlenmesiyle sona ermektedir (Seyidoğlu, 2016, s. 194-204). Üç Nar masalının son kısmında padişah dile getirilirken “padişahın oğlu” ifadesi unutulmuş ya da gözden kaçırılmış olabilir.

odağında kendini tanıması ve bir dönemden diğerine geçişi ifade edilmektedir.

Paul Fieldhouse, “*Food and Nutrition*” kitabında, yemeğin insani değerlerin ve ilişkilerin simgesi olduğunu ve yemek alışkanlıklarının sosyal ihtiyaçları karşıladığını dile getirmiştir (2002, s. 20). Fieldhouse’ın yiyeceklere sosyalleşme bağlamında yaklaşımı bireyin farklı dönemlerde yiyeceklere farklı sembolik anlamlar yüklediğini göstermektedir. İnsan hiçbir döneminde aynı kalmayıp değişim ve gelişime mahkûmdur. İnsan ilişkilerinde de gelişimin simgesi olarak yiyecek ve içeceklerin anlamları bireyin ya da toplumun farklı dönemlerinde değişime uğrayabilir. Bu duruma dikkat çekmiş olan Paul Fieldhouse’ın bireyin farklı dönemlerinde sosyalleşmesinde yiyeceklerin nasıl bir işlev kazandığına dair oluşturduğu tablo şu şekildedir:

Tablo 1. Paul Fieldhouse, Sosyalleşmede Yiyeceklerin Kullanımı (2002, s. 6).

Paul Fieldhouse’ın tablosunda görüldüğü üzere bireyin doğduğu andan bebekliğine kadar olan süreçte yiyeceklerin ödül-ceza olarak nitelendirildiği; bireyin çocukluktan ergenliğe geçişinde ise yiyeceklerin aşk, güven ve ilginin gösterimi gibi unsurlarla öne çıktığını söylemek mümkündür. Bu noktaya kadar “arkadaşlık” bağlamında gelişen kullanımlar, erginlenmenin tamamlanmasıyla “iletişim” işlevini kazanır. Yiyecek ve içecekler artık toplumun üyeleri arasında bir iletişim dilini geliştirmektedir. Yetişkinlikten orta yaşa kadar yiyecekler; prestij, toplumsal kabul ve misafirperverlik temsili iken, yaşlılık döneminde statünün korunması için bir araç hâline gelir. Fieldhouse’ın tablosu bir yaşam periyodu olarak bakılabilmenin yanı sıra, anlatılarda da gözlenebilen bir süreci içerir. Bu bağlamda masallarda şekildeki tablo üzerinden bir sembolik okuma yapmak mümkün olup *Elazığ Masalları* içinde yer alan “Üç Nar” masalı çevresinde yiyecek ve içecek simgeleri bu perspektiften ele alınabilmektedir.

“Üç Nar” masalında doğum ve öncesi için “ödül” olarak su imgesi öne çıkmaktadır. Masalda çocuğu olmayan bir padişah, bu durumu aşmak için

çözüm arayışındadır. Bu sırada padişah, konuk ettiği dervişin izzet ve ikramlarla, namaz niyazlarla ağırlar. Derviş “Allah kerimdir” diyerek padişahın bahşişini alıp uzaklaşmadan önce, ona bir kâğıt verir ve suda ezip eşiyle birlikte içmesini söyler. Padişah dervişin dediğini yapar. Bir müddet sonra, padişah ve eşinin çocukları olur. Çiftin çocuksuzluğa karşın dua, adak ve kutsanmış suyu içme gibi ritüelistik uygulamaları yerine getirmeleri sonuç vermiştir. Dervişin hürmetle ağırlanması, sözlerine kıymet verilmesi, aynı zamanda dünyalığı da verilerek bahşişle uğurlanması toplumda kutsanmış görünen kimselerin, Tanrı’ya yakın olacağı düşüncesiyle saygı ve izzetle karşılandığını gösteren uygulamalardır. Tanrı’ya yakın olanın rızasını kazanmakla, Tanrı’nın rızasını kazanmış olma arzusu yahut bir dervişin iyi ağırlamakla toplumsal bir norm olarak ev sahibinin misafirperverlik ve cömertliğini göstermesi ritüelistik uygulamaların temelini oluşturur. Nitekim, misafirine cömertlik gösteren ev sahibi evine bereketi çağırması olmaktadır. Üstelik misafirler, derviş gibi kutsanmış sayılan kimseler olduğunda, bu bereketin daha da çoğalacağı, haneye giren bereketin çocuksuzluğu da gidermeye yetebileceği düşünülmektedir.

“Üç Nar” masalı ve varyantlarında çocuksuzluk motifi, toplumda kutsanmış görülen bir kimseden alınan yiyecek veya içeceğin tüketilmesi üzerine padişah ile eşinin çocuk sahibi olmaları şeklinde işlenmektedir. “Üç Nar” masalının diğer varyantlarıyla farklarından biri, yiyecek veya içecek tüketiminin yanı sıra bazı söz veya dinî simgelerin tesirine de başvurulmuş olmasıdır. Bu durum bazı masallarda da görülür. Örneğin Ali Berat Alptekin’in derlediği Taşeli Masalları içerisinde “Şah İsmail” masalında da çocuğu olmayan padişaha gelen bir hoca muska yazıp verdiği elmayı yemesini, bu sayede çocuğu olacağını söyler (Alptekin, 2002, s. 446). Masallarda yiyecek veya içeceğin toplumda saygı duyulan kimselerce verilmiş olması, yeme-içme ritüelinin yanı sıra kâğıdı suda ezip içmek, muska yazmak gibi uygulamalara da başvurulması, doğumun bir nevi kutsallığını artırır ve doğacak olan çocuğun, diğer çocuklardan farklı, sıradanlığın ötesi bir misyon kazanmasına neden olur.

Masalda çocuksuzluk durumunun aşılması için sözün ilahi tesirine de başvurulmuştur. Bireyin evine bereket girmesini istemesi “bireysel”, misafirini toplumsal normlara uygun olarak ağırlaması “toplumsal”, dervişin “Allah kerimdir” diyerek verdiği kâğıdın su ile tüketilmesiyle “dinî/manevi bir tatmin duygusu giderilmiştir. Çocuksuzluğun giderilmesi için bu üç unsurun sağlanması Dede Korkut Hikâyeleri’ndeki “Dirse Han Oğlu Boğaç Han” boyunda da görülür. Bu boyda da kara otağda oturan Dirse Han’ın çocuksuzluğunu giderebilmek için kurban, toy düzenleme, açları doyurup

çıplakları giydirme gibi bireysel, toplumsal ve dinî/manevi uygulamaları yerine getirmektedir (Koçak & Mezlin, 2024, s. 45).

“Üç Nar” masalında padişah, bahşiş vererek bireyin rızasını, misafirini cömertlikle ağırlayarak töre ve toplumsal değerlerini yerine getirmesiyle toplumun rızasını, dua yoluyla da Yaratıcı’nın rızasını kazanmış olur. Bu uygulamalar sayesinde padişahın hanesi bir çocukla bereketlenmiş, padişahın oğlu, olağanüstü bir doğumla dünyaya gelmiştir. Padişah ve eşi, tüm varlıklarını bu çocuğa vakfedip üzerine titreyerek büyütürler. Padişahın hanesine bir ödül gibi sevinçle gelen oğlan büyüdüğünde padişah, ona oynaması için altından bir top yaptırır. Doğumuyla sıradan çocuklardan farklı bir değer kazanan oğlanın altından bir topla oynamasıyla adeta bu durum simgeleştirilmektedir. Aynı zamanda altın top sınıfsal bir farkın temsilini de içerir. Altın birçok kültürde soyluluğun ve hükümlürlüğün temsili olarak görülmektedir. Ayrıca anlatılarda sarı renk çoğunlukla altın ile ilişkilendirilmektedir. Reşat Genç de Türklerde sarı rengin, dünyanın merkezinin sembolü olarak kullanıldığını ifade etmektedir (1997, s. 1094). Dolayısıyla, altın top masalda soyluluğun ve sıradanlığın ötesine geçme arzusunun bir yansıması olarak, toplumsal statü ve ayrıcalıklı kimliğin sembolik bir göstergesi niteliğindedir.

Aynı zamanda altın top güneşin, testi ise bir dişil imge olarak ayın temsili olarak düşünülebilmektedir. Rene Guenon’a göre (2019, s. 109) güneş ve ay, evrenin eril ve dişil ilkesini sembolize etmektedir. Mitolojide güneş ve ay çoğunlukla zıt unsurlar olarak simgeleştirilmiştir. Güneş erilliği, ay döngüsel olması sebebiyle dişilliği ifade etmektedir. Eril ve dişil dengenin bir araya gelmesi ve suyun dökülmesi; yeni bir doğumun başlangıcına işaretler. Bu andan itibaren kahraman için yeni bir dönem başlar ve çocukluktan gençliğe geçişin ilk sancıları görülür. Jung, anima ve animus kavramlarını ele alırken; animanın erkeğin bilinçaltındaki dişil imge, animusun ise dişinin bilinçaltının eril bir ögesi olduğunu dile getirir (2005, s. 13). Jung’un yaklaşımı çerçevesinde değerlendirildiğinde, kahramanın testiye kırması, bilinçdışı dünyasında yer alan dişil yönü, yani anima arketipini keşfetme ve ona ulaşma arzusunun sembolik bir ifadesi olarak yorumlanabilir.

Kozmik yaratılışın temel unsurları olan ışık, ses ve su imgeleri, “Üç Nar” masalında da belirgin biçimde yer alır; testinin içindeki suyun dökülmesi bir tür yeniden doğumu simgelerken, testinin altın renkli bir top aracılığıyla kırılması ise ışığın açığa çıkışını, bir nevi kozmik aydınlanmanın sembolik temsilini içermektedir. Testinin kırılarak etrafa saçılması, sesin ve ışığın yayılımını simgeleyen bir metafor olarak değerlendirilebilir. Aynı zamanda testinin kırılması, kozmik bir vuruş olarak çocukluk döneminin yok

edilmesini ve kahramanın gençlik dönemine geçişini simgeler. Deniz Gezgin'e göre nar, güneşle ilişkilendirilen bereket sembollerinden biridir (2017, s. 143). Dolayısıyla altın top ile nar arasındaki sembolizm de bu noktaya dayanmaktadır. Kahramanın çocukluktan gençliğe geçiş döneminde, animası ile bir araya gelme isteği üç narı arama arzusu ile örtüşmektedir. Bu bağlamda, dönüşümün tamamlanması; biçimi ve taneleriyle dişil bir imge olarak değerlendirilebilecek üç narın bulunmasıyla mümkün hâle gelir. Üç nar; biçimsel ve sembolik yapısıyla, dünyanın, güneşin, ayın temsili olarak değerlendirilebildiği gibi aynı zamanda doğum, üreme, ölüm döngüsünü ya da ruhun eril ve dişil yönleriyle bütünleşmesini simgelemektedir. Kahramanın bilinçaltındaki eril ve dişil imgeler dünyayı, bir başka ifadeyle varoluşu ifade eder. Kahramanın varoluşu, üç narın içinden yalnızca biriyle, yani yaşamı sürdürebilecek olanla bütünleştiklerinde tamamlanmaktadır. Bu bütünleşme, kahramanın içsel dengesini ve dönüşümünü simgeler. Masalın devamında padişahın oğlu odasına kapanır. Kahramanın kendinde eksik olanı arama arzusu yoluyla gelişip dönüşme gayesi, onun gözünde dünyayı anlamsızlaştırmış; ihtiyarın bedduası ise kahramanı içe kapanma ve içsel sorgulamayla şekillenen bir dönüşüm sürecine sürüklemiştir.

Kahramanın soyluluğunu zedeleyen unsur, altın top aracılığıyla içi suyla dolu testiye kırması, farklı bir toplumsal statüde bulunan yaşlı kadının rızıkına istemeden zarar vermesidir; bu durum, ayrıcalıklı konumunun sınıandığı ve sorumluluk bilincinin oluşmaya başladığı ilk kırılma anı olarak yorumlanabilir. Kahramanın o ana kadar sahip olduğu olağanüstü vasıfların kaybı ve el üstünde tutulduğu konumdan çıkarak dış dünyayla tanışmasının ardından yaşadığı bocalama, onu derin bir kimlik bunalımına sürüklemiştir. Böylece padişahın oğlu, babasının gölgesinden çıkarak kendi kimliğini inşa etme sorumluluğunu üstlenir; bu yolculuğun başlangıcı ise, aşk gibi güçlü bir itici güç aracılığıyla anlatıya yansıtılmaktadır. Su her bakımdan kutsallığı ve yaşamı ifade eder. O hâlde padişahın oğlunun suyu ziyan ettiğinde yaşamı için su üzerine bir sınav vermesi gerekmektedir. Su testisinin kırılmasına öfkelenen ihtiyar kadın, padişahın oğluna beddua ederek üç nara âşık olmasını diler. Altın toptan ötürü mağdur olan ihtiyar kadının dileği gerçekleşir, bu beddua ile padişahın oğlu, üç nara âşık olup yeme içmeden kesilir. Masalda, bu aşamadan itibaren kahramanın yolculuğunun yeni bir dönemin başlangıcı olarak “nar” sembolüyle ilişkilendirildiği görülür. Üç nardan çıkan kızların “su” istemesi de bu sınavın bir parçasıdır. Padişahın oğlu, doğumundan bebekliğine kadar suyla kutsanıp ödüllendirilmiş; ancak su testisinin kırılmasıyla hayatında bir kaos dönemi başlamış ve “nar” arayışıyla hayatında çocukluk ile yetişkinlik arasındaki sancılı, zorlu ve çok sayıda sınavı içeren geçiş sürecine adım atmıştır.

Nar rengi, tadı, dokusu, kokusu, parlak, sulu, yuvarlak ve çekirdekli bir yiyecek olması gibi özellikleriyle dışıl addedilen yiyeceklerden biridir. İlkay Kanık (2016, s. 82) Papua Yeni Gine’de dışıl yiyeceklerin; ıslak, yumuşak, doğurgan ve hızlı büyüyen, eril yiyeceklerin ise kuru, sert, sıcak, doğurgan olmayan özellikleriyle öne çıktığını ifade eder. Nar, sulu ve bereketli bir yiyecek olmasıyla doğurganlıkla da ilişkilendirilmeye açıktır. Kathryn Wilkinson; tohum dolu ve sulu meyvelerin kokusu, tadı gibi özellikleriyle tensellik de ilişkilendirildiğini dile getirir. (2011, s. 98). Narın aynı zamanda yaşamı da sembolize ettiği düşünülebilir. Wilkinson’a göre nar, kırmızı suyuyla yaşamın kanını temsil etmektedir (2011, s. 99). Bir sembol olarak nar, “Üç Nar” masalında aşkın, dişilliğin ve kahramanın animasını arama yolculuğunun bir ifadesi olarak görülür. Paul Fieldhouse’ın tablosunda çocukluk ve yetişkinlik dönemlerinde yeme-içme kültürü, sevgi, ilgi ve güvenin çevresinde gelişmektedir. Bu doğrultuda “Üç Nar” masalındaki kahraman, su içeren, rengiyle kanın sembolizasyonu sayılabilecek tatlı, ekşi, parlak bir meyve olan nar ile tanışmış, nar; kahramana büyüsel bir dünyanın ve aşk yolculuğunun kapılarını aralamıştır.

Kahraman aşkı aramak üzere yolculuğa çıktığında zaman zaman güvenliğini sarsan durumlara karşı çeşitli korumalar edinir. Kahramanın ilk koruma nesnesi padişahın, yolculuğa çıkmadan önce oğluna verdiği bir terki altın ve attır. Altın, yolculuğun maddi güvencesini sağlarken kahramanın atı yolculuğun güvenli ve sorunsuz geçmesinde büyük bir rol oynamaktadır. Kahraman atıyla üç yol ayırımına geldiğinde, onu güvenli bir yere götürecek olan kararı kahraman değil at verir ve doğruca koşarak oğlanı, Hızır’a götürür. Hızır bu andan itibaren, kahramanın güvencesini sağlayan ikinci koruma alanını temsil eden bir yardımcıdır. Hızır, yolun geri kalanını ve yolda kahramanın karşısına çıkacak engelleri bilip kahramanı uyararak ona yol gösterir. Kahraman, Hızır’ın verdiği tavsiyelerle usturayı ve kapıyı yağlayarak yoldan geçmeyi başarır. Kahraman türlü engelleri geçtikten sonra, yeme-içme üzerine bir diğer engelle karşılaşır. Üç narın olduğu bahçeye girdiğinde, bir çeşmenin iki yanında kan ve irin akmakta olduğunu görür. Kahraman Hızır’ın uyarısını dinleyerek, kan ve irinden birer yudum alır ve böylece “su” üzerine en zorlu sınavlarından birini vermiş olur. Kan ve irin içmek sembolik anlamda kahramana zorluklara direnmeyi, engelleri aşıp geçmeyi öğreten, sıradan suyun aksine içilmesi zor olan sıvıyı ifade eder. Su yaşamdır, vücuttan akan kan ve irin de yaşamı temsil eder. Yaşamın tertemiz bir su gibi yumuşak, latif yanları olduğu kadar, bireyin bedeninde dolaşımda gezen kan gibi acı yanları da vardır.

Kanlı suyun içilmesi, bireyin öz benliğini keşfi ve kendisiyle özdeşleşmesini ifade eder. Çünkü her geçen gün büyümekte ve gelişmekte

olan bireyin hayatı boyunca karşılaştığı en büyük zorluk yaşamın kendisidir. Yaşamsa bireyin damarlarında akan kanla mümkün olur. Bu durumda bireyin etrafında karşılaştığı zorluklar, aslında içsel bir yolculuk olarak bedeninde de bir akış şemasıyla devam etmekte, yaşamın kanı, bireyin bedenindeki kan ile özdeşleşerek, kahraman doğa ile bütün bir uyuma girmektedir. Doğayla adaptasyonunu sağlayan ve en zorlu sınavını geçen birey, bu andan itibaren yeme-içme bağlamında karşısına çıkan tüm engelleri aşmaya hazır olduğunu göstermiştir. Çünkü kendi iç benliğine meydan okuyabilen insan, doğanın karşısına çıkaracağı her türlü durumu lehine çevirebilecek bir mahiyet kazanır.

“Üç Nar” masalında su kozmik varoluşun bir simgesi olarak yaşam ve ölümü simgelemektedir. Suyun olmadığı yerde ölüm vardır. Nitekim masal boyunca devam eden “su” imgeleri bütün yiyeceklerle ilişkili olarak, kahramanın gelişim süreçlerinde görülmeye devam etmektedir. Kahraman dua ile kutsanmış bir suyun bereketiyle doğmuş, testinin kırılmasıyla zayıf olan su üzerine bir beddua maruz kalmıştır. Bu beddua kahramanın hayat enerjisini tüketen ve onu yeni bir kaosa sürükleyen bir sürecin başlangıcıdır. Çocukluktan gençliğe geçiş döneminin sancılarını odasından çıkmayarak sürdüren ve ekmeğini, suyunu yalnızca kapı aralığından almakla yetinen kahraman, adeta kısmi bir ölüm yaşar. Tıpkı anne karnı gibi bir karanlığa çekilen kahramanı, dolaylı olarak bu karanlıktan çıkaran yeniden derviş olur. Derviş, padişaha bir keklik avlamasını ve bu kekliği aç susuz bırakmasını söyler. Ardından padişaha bu kekliği pişirip kızartarak oğlunun odasına göndermesini öğütler. Padişah bu öğüdü dinleyerek derdini gizleyen ve günden güne hayattan elini eteğini çekmiş olan oğlunun niyetini öğrenmek için odasına etsiz, kızarmış bir keklik gönderir. O vakte kadar kapandığı odasında kan ve bedeni temsilen, yalnız su ve ekmek tüketen kahraman, odasına gönderilen kekliği görünce, gizli derdini onunla paylaşır. Padişahın oğlu “Ey hayvan, bana, üç narlara âşık olasan diye beddua ettiler, sana kim beddua etti, üzerinde bir damla et yok” der (Günay, 2011, s. 270). Padişahın oğlu derdinin ateşiyle susuz kalmış, zayıflamışken, susuz bırakılmış ve kızartılmış kekliği de kendi durumu ile özdeşleştirerek yakınlık kurup gizli derdini ona anlatır. Buradan anlaşılmaktadır ki, yiyecekler ile birey arasında sembolik bir ilişki ve bağ vardır.

Masalda bir yiyecek olarak keklik, kahramanın bedenini ve kanından suyun çekilmesini ifade eder, kahramanın kanının yeniden canlanabilmesi için üç nara ulaşması gerekmektedir. Bazen toplumsal kabulün dışında kalma korkusu, değer yargılarını çiğnemekten kaçınmaya neden olur. Kahramanın, babasına aşk niyetini açması, saygısızlık addedileceğinden susarak derdini içine atması tahmin edilen bir davranıştır. Padişah oğlunun

niyetini dolaylı bir şekilde öğrendiği için ona kızmak yerine oğluna yardımcı olmaya karar verir. Yolculuğa çıkmadan önce padişahın iznini alıp Hızır'ın yardımıyla yolculuktaki engelleri aşarak bahçeye giren kahraman, nar ağacının yanına gelip üç nar koparır. Kahramanın bu üç nardan ilkinin susuz bir yerde açmasından dolayı, narın içinden çıkan kız “su” diyerek ölür. İkinci narı, su kenarında açsa da avcuyla su taşıırken geciktiğinden diğer kız da ölür. İlk durum tedbirsizliğin, ikinci durum ise yanlış zamanlamanın bir temsili olarak görülebilir. Padişahın oğlu üçüncü ve son narı bu kez suyu da yanına hazırlayarak açar. Kız su istediği anda ona su verir, böylece kız yaşar. Aşk için yeterli olgunlaşmanın, doğru zamanın ve tedbirli olmanın önemini vurgulayan bu durum, aynı zamanda yaşam için de geçerlidir.

Narın içinden çıkan kızın yere düştüğünde bir nar ağacına dönüşmesi, büyüsel bir anlamın yanı sıra öze dönüşün de temsilidir. Gurbet Kızı, nar ağacından eşik ve beşik yaptırmakla o özü yok ettiğini sanır ancak, öz varlığını korumayı sürdürmektedir. Gurbet Kızı çocuğunu büyütünce beşiği yaktırır. Nar Kız bu sefer de küllerin arasına saklanan bir çuvaldız olarak gizlice var olmaya devam eder. Bu durumla var oluşun gizlenemeyeceği, ne olursa olsun bireyin özünü, benliğini korumaya devam edeceği ifade edilmektedir. Bireyin yetişkinlik döneminde yeme-içme bağlamında prestij, toplumsal kabul ve misafirperverlik gibi değerler ön plana çıkmaktadır. Bir çuvaldız olarak küllerin arasına gizlenen ve ihtiyar kadının evine gelip gizlice orayı süpüren, yemekler pişiren kızın bu davranışlarıyla toplumsal kabulü önemseddiği görülür. Bu davranışlarından sonra, ihtiyar kadın Nar Kız'ı yanında tutmaya karar verir.

Yaşlılık dönemlerinde ise statünün korunması önemsenir. Padişah, hastalandığında atlarını halkına dağıtarak onlara halkının bakmasını ister. Nardan çıkan kız da ısrar ederek bir tane atı eve getirtir. Ata sahip çıkan Nar Kız, atı göndermez. İyileşen padişah bütün atlarını geri ister ancak bu kızın atını geri göndermediğini öğrenir. Bunun nedenini araştırır ve kızın derdini öğrenir. Padişahın malını ve konumunu koruma isteği, statü bağlamında masalda büyük ölçüde “su” ile ilişkilidir. Çocuksuzluk statüsünden çıkabilmek için dervişin söylediği şekilde su içmiş, nihayetinde doğan oğlu su testisini kırıp bedduaya uğradığında ona bir baba olarak otoritesini korumak için derdini açıkça sormak yerine aç susuz kalmış bir keklik yollamıştır. Böylece “Üç Nar” masalı sembolik anlamlara açık, zengin bir imge dünyasını yiyecek ve içecekler çevresinde gelişen sosyalleşme ile de göstermektedir. Paul Fieldhouse'ın bireyin farklı yaşam dönemlerinde besin alımının sosyalleşme bağlamında açığa çıkardığı anlamlar üzerine yaklaşımı, Umay Günay'ın *Elazığ Masalları* içerisinde derlenen “Üç Nar” masalına

uyarlandığında bütün aşamaların yansımalarının yiyecek ve içecekler perspektifiyle görüldüğü tablo şu şekilde ifade edilebilir:

Ödül Ceza		Sevgi Güven İlgi		Prestij Toplumsal Kabul Misafirperverlik		Statü
Su	↓	Nar	↓	Keklik	↓	Su
Doğum	Bebeklik	Çocukluk	Ergenlik	Yetişkinlik	Orta Yaşlı	Yaşlılık
	↑	Dostluk	↑	↑	İletişim	↑

Tablo 2. Üç Nar Masalında Sosyalleşme Unsuru Olarak Yiyecek ve İçeceklerin Kullanımı.

“Üç Nar” masalında yaşamın başlangıcı ve sonunu temsil etmesi bakımından kahramanın doğum ve bebeklik dönemi “su” imgesiyle ilişkilendirilmiş, olağanüstü doğumla gelen ödüller, su dolu testiye kırması üzerine gelen kargışlamayla cezaya dönmüştür. Böylece bir ara döneme giren kahraman sevgi, güven ve ilgiyi Nar Kız’dan bulacağı düşüncesiyle yola çıkma isteğini, padişaha açamamış, bir keklik vasıtasıyla padişah, oğlunun derdini öğrenmiştir. Bunun üzerine padişah, oğluna at ve altın vererek yola çıkmasına razı olmuş, oğlu ise Hızır’ın yardımıyla üç narı bulmuştur. Kendisine su verilmesiyle canlanıp yaşama kavuşan Nar Kız, türlü engel ve zorluklarla hileye düşürüldüğü durumdan, padişah ile at vesilesiyle “iletişim” kurmayı başararak kurtulmuştur. Görüldüğü üzere “Üç Nar” masalı bireyin yaşam döngüsü ile sosyalleşmesi bağlamında yiyecek ve içeceklere farklı bir perspektifi açığa çıkarmaktadır.

Sonuç

Masallar geniş bir sembolik dünyanın evrensel değerlerinin yanı sıra kültürel unsurlarını da içeren simgesel aktarımı güçlü anlatılardır. İnsanın kendini ve çevreyi tanıması, masallar aracılığıyla dolaylı olarak kahraman üzerinden gerçekleşebilmektedir. Bu bağlamda bireyin kendini keşfetme, topluma katılma ve sosyalleşme süreci masallarda bir anlatı unsuru olarak yer alır. Bireyin en temel ihtiyacı olan beslenme, kültür içerisinde gelişen anlatılarda görülmektedir. Masallar, yiyecek ve içeceklerin sembolik anlamlarına yer vererek sosyalleşme sürecine dair önemli unsurları anlatılara dâhil eder. Fieldhouse’ın bireyin yaşam dönemlerinde yiyeceklerin sosyalleşme bağlamında farklı işlevleri yerine getirdiğini ifade etmesiyle, beslenmenin dostluk ve iletişimdeki yeri anlaşılmıştır. Doğumdan bebekliğe

dek ödül-ceza, çocukluktan ergenliğe kadar, sevgi, ilgi ve güven; yetişkinlikten ortaya yaşa kadar prestij, toplumsal kabul ve misafirperverlik, yaşlılıkta ise statü simgesi olarak öne çıkan yiyecekler, bir yaşam seyrinin beslenme sürecini de gözler önüne sermektedir. Bu doğrultuda geniş bir anlatı zenginliği içeren masallar da bu sürecin yansımalarını taşımaktadır. Çalışmada, Umay Günay'ın *Elazığ Masalları* içerisinde derlenen “Üç Nar” masalında bahsi geçen bu süreçlerin yaşam döngüsü çevresinde su, nar ve keklik ile ilişkili olduğu, kahramanın bir dönemden diğerine geçişinde bu yiyeceklerin simgesel bir anlam taşıdığı görülmüştür. Sosyalleşmenin yiyecek ve içecekler ile kültürel olarak aktarımının sembolik bir yaklaşımla masallarda ele alınabileceği tespit edilmiş, bireyin kendini ve çevreyi keşfetme sürecinde gelişiminin yiyecek ve içeceklerin taşıdığı sembolik anlamlara dayandırılabilceği anlaşılmıştır. Bireyin yaşamının farklı dönemlerinde yiyecek ve içeceklerin farklı simgesel anlamlar içerdiği “Üç Nar” masalı örneğinde görülmüştür.

Kaynakça

- Alptekin, A. B. (2002). *Taşeli Masalları*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Balcı, S. (2019). Türk Dünyası Masalları Tip Kataloğu. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Halkbilimi Anabilim Dalı. Ankara.
- Beşirli, H. (2021). *Yemek Sosyolojisi: Yiyeceklere ve Mutfağa Sosyolojik Bakış*. Ankara: Siyasal Yayınları.
- Boratav, P. N. (1969). *Yüz Soruda Türk Halk Edebiyatı*. İstanbul: Gerçek Yayınları.
- Fieldhouse, P. (2002). *Food and Nutrition*. United Kingdom: Nelson Thornes.
- Genç, R. (1997). Türk İnanışları ile Millî Geleneklerinde Renkler ve Sarı-Kırmızı-Yeşil, *Erdem Atatürk Kültür Merkezi Dergisi*, (27), 1075-1110.
- Gezgin, D. (2017). *Bitki Mitosları*. İstanbul: Sel Yayınları.
- Guenon, R. (2019). *Yatay ve Dikey Boyutların Sembolizmi*. İstanbul: İnsan Yayınları.
- Günay, U. (2011). *Elazığ Masalları*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Jung, C. G. (2005). *Dört Arketip*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Kanık, İ. (2016). *Gastro Gösteri*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Koçak, A. & Mezlin, T. (2024) Dede Korkut Kitabı'nda Yeme-İçme Kültürüne İşlevsel Yaklaşım, *Kültür Araştırmaları Dergisi*, (22), 31-54.

Richards, A. (2004). *Hunger and Work in a Savage Tribe*. Londra: Routhledge.

Sakaoğlu, S. (2021). *Masal Araştırmaları I*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Seyidoğlu, B. (2016). *Erzurum Masalları*. İstanbul: Dergah Yayınları.

Wilkinson, K. (2011). *Semboller ve İşaretler*. Seda Toksoy (Çev.). İstanbul: Alfa Basım Dağıtım.

ЕРТЕГІЛЕРДЕГІ ӘЛЕУМЕТТІК ЭЛЕМЕНТТЕР РЕТІНДЕ ТАҒАМ МЕН СУСЫНДАР: ҮШ АНАР ТУРАЛЫ

Андатпа: Қоғамдық мәдениетті жеткізуде маңызды рөл атқаратын ертегілерде жеке адам өміріндегі символдық элементтерді бейнелеу тұрғысынан терең бейнелер мен әңгімелер бар. Ұжымдық жадының архаикалық нышандарының көптеген іздерін ертегілер арқылы байқауға болады. Ұжым мен жеке адамның қажеттіліктері мен өмірлік тәжірибесі ертегі әлеміне енеді. Тамақтану мәдениеті мен адамның ең бірінші және ең негізгі қажеттіліктері болып табылатын тағамдар мен сусындар да ертегілерде нақты және символдық мағынаға ие. Ертегілердегі тамақ пен сусындарды пайдалану жеке тұлғаның болмыс сапарын бейнелейтін, жеке тұлғаның өзін және ғаламды түсіну сияқты көптеген қасиеттермен қамтамасыз ететін кедергілерді жеңумен қатар, әлеуметтенудің элементі болуы мүмкін. Умай Гүнай құрастырған Элазыг хикаяларының бірі «Үш анар» ертегісі жеке адамның өміріндегі кезеңдер арасындағы ауысуды анар, су, кекілік сияқты тағамдар мен сусындармен көрсететін әңгімелердің бірі. Бұл мақалада әлеуметтену контекстінде «Үш анар» ертегісін символдық түрде оқу арқылы жеке тұлғаның өмір сүру және қоғамға қатысу саяхатын білдіретін жағдайларды көруге бағытталған және көзқарас Пол Филдхаустың «Тағам және тамақтану» атты еңбегінде әлеуметтенуде тағамды пайдалану туралы әзірлеген кестеге негізделген. Зерттеуде «Үш анар» ертегісінің эпизодтары беріліп, Пол Филдхаустың әлеуметтену және тағамды пайдалану кестесіне сүйене отырып, «Үш анар» ертегісіндегі тамақ пен сусынның символдық мағыналары әлеуметтену тұрғысынан ерекше атап өтілді. Зерттеу

соңында Филдхаустың суреті талданған ертегіге бейімделіп, ертегілерде әлеуметтену элементтері ретінде тамақ пен сусындар қолданылғаны анықталды.

Кілт сөздер: Ертегі, «Үш Анар», Әлеуметтену, Тағам мен сусындар, Мәдениет.

ЕДА И НАПИТКИ КАК ЭЛЕМЕНТ СОЦИАЛИЗАЦИИ В СКАЗКАХ: СКАЗКА О ТРЕХ ГРАНАТАХ

Аннотация: Сказки, играющие важную роль в передаче социальной культуры, содержат глубокие образы и нарративы с точки зрения репрезентации символических элементов в жизни человека. Многие следы архаичных символов коллективной памяти прослеживаются в сказках. Потребности и жизненные практики коллектива и индивида включены в сказочную вселенную. Культура питания, которая является первой и самой базовой потребностью человека, а также еда и напитки также включены в сказки как с конкретными, так и с символическими значениями. Использование еды и напитков в сказках может быть элементом социализации, а также преодоления препятствий, символизировать путешествие человека по жизни и наделять его многими качествами, такими как понимание себя и Вселенной. Сказка «Три граната», одна из сказок Элазыга, собранных Умаем Гюнаем, является одним из повествований, показывающих переход между периодами в жизни человека с помощью еды и питья, таких как гранат, вода и куропатка. В данной статье ставится цель увидеть ситуации, выражающие путь индивида к существованию и участию в жизни общества, путем символического прочтения сказки «Три граната» в контексте социализации, а в качестве подхода используется таблица, разработанная Полом Филдхаусом об использовании пищи в социализации в его работе «Пища и питание». В исследовании приводятся эпизоды сказки «Три граната» и на основе таблицы Пола Филдхауса о социализации и использовании еды выделяются символические значения еды и напитков в сказке «Три граната» с точки зрения социализации. В конце исследования таблица Филдхауса была адаптирована к рассмотренной сказке, и было установлено, что еда и напитки используются в сказках как элементы социализации.

Ключевые слова: Сказка, «Три Граната», Социализация, Еда и напитки, Культура.

Extended Summary

Introduction and Research Questions & Purpose

Fairy tales are narratives written down from oral tradition that contain a deep world of symbols and images. Fairy tales, which contain clues about many issues such as the customs and traditions of society, how it interprets and perceives the world, also contain many elements of socialization. It is known that fairy tales also contain social and cultural elements in terms of describing people's communication with their environment. The socialization of the heroes in fairy tales is largely provided through food and drinks. In this study, it is examined how food and beverages, which include the most vital need of society, the need for nutrition, are handled in fairy tales in the context of socialization. The main question of the article is how communication between people takes place through socialization in fairy tales and how food and drinks are symbolically conveyed in fairy tales. In this context, based on Paul Fieldhouse's table on "The Use of Food in Socialization", it will be examined how food and beverages are symbolized as an element of socialization in the fairy tale "Three Pomegranates" in *Elazığ Tales* compiled by Umay Günay. Food and drinks in fairy tales have not been looked at in this way as an element of socialization before. It is aimed to show that Paul Fieldhouse's table can be revised and adapted to a fairy tale.

Literature Review

In the study, *Elazığ Tales* compiled by Umay Günay were scanned as literature and the data obtained were interpreted. Content analysis, one of the qualitative research methods, was used in the study. The sources analyzed were fairy tales and sources on the symbolic aspects of food and beverages. The table on "The Use of Food in Socialization" in Paul Fieldhouse's book *Food and Nutrition* was adapted to the Turkish fairy tale "Three Pomegranates". Paul Fieldhouse's "Food and Nutrition" focuses on socialization and many functions of nutrition. Therefore, this study had to be based on the aspect of using food and beverages as an element of socialization in fairy tales. With this study, it is aimed to reveal the importance of the symbols in fairy tales, which have a deep world of symbols, over food and drink in terms of showing the benefits of socialization in society. Thus, it is aimed to see that socialization is not only limited to social life, but can also be reflected in fictional texts transmitted orally or in writing and in symbolic narratives such as fairy tales.

Methodology

The study adopts the method of symbolic interpretation of the fairy tale “Three Pomegranates”, which was compiled in *Elazığ Tales*. The question that the study is based on is whether food and beverages are seen as an element of socialization in tales containing fictional and symbolic narratives. By utilizing the data collected on this subject, the symbolic analysis of the fairy tale “Three Pomegranates” was aimed. Content analysis method, one of the qualitative research methods, was used in the study. The hypothesis that food and beverages can be seen as an element of socialization in fairy tales the basis.

Results and Conclusions

It is thought that fairy tales, which contain a richness of symbolic narrative have a mission that shows social life and communication between individuals. In this context, it was determined that food and beverages were seen as an element of socialization in the fairy tale “Three Pomegranates”, which is included in the Elazığ fairy tales compiled by Umay Günay, and the fairy tale was analyzed symbolically. The table on the use of food in socialization in Paul Fieldhouse's “Food and Nutrition” was adapted to the fairy tale “Three Pomegranates”. It was observed that the table was suitable for the tale, and the hero's journey in socialization was examined through food and drinks such as pomegranate, water and bird. The image of water as a beverage in the tale symbolizes the vitality of life. From this point of view, water is associated with the birth and the last phase of the protagonist in the tale in terms of representing the beginning and the end of life. While the sultan regrets that he does not have a son, he drinks the water given by a dervish and has a child with his blessing. The water symbolizing an extraordinary birth is seen as an image of a transitional period in the hero's life. The hero, who is rewarded with a golden ball representing nobility for having a son that the sultan wanted so much and worked so hard for, breaks an old woman's jug full of water while playing with this golden ball. The old woman then curses the hero to fall in love with three pomegranates. The fact that the old woman curses the hero for wasting the water shows that the hero is subjected to punishment. In the tale, pomegranate is seen as a feminine image showing love, trials and difficulties encountered, and it was determined that it is an element of the transition from childhood to adolescence in terms of representing the blood of life. As a symbol of love, trust and care, pomegranate symbolizes the goal that the hero must reach. In the tale, the bird as a food represents the hero's body and the withdrawal of water from his blood, the hero's blood must reach three pomegranates in order to be revived. The hero finds the three pomegranates. The first and

second pomegranates die of thirst. The hero gives water to the third pomegranate and it turns into a young girl. As seen in this tale, socialization takes place through the symbols of water, pomegranate and bird. In the study, it was seen that fairy tales can contain elements of socialization, and it was determined that these elements were symbolized through food and drinks.

Yazar Katkı Oranı (Author Contributions): Meriç HARMANCI (%50), Tuğba MEZLİN (%50)

Yazarların Etik Sorumlulukları (Ethical Responsibilities of Authors): Bu çalışma bilimsel araştırma ve yayın etiği kurallarına uygun olarak hazırlanmıştır.

Çıkar Çatışması (Conflicts of Interest): Çalışmadan kaynaklı çıkar çatışması bulunmamaktadır.

İntihal Denetimi (Plagiarism Checking): Bu çalışma intihal tarama programı kullanılarak intihal taramasından geçirilmiştir.

UDC 398; 4/9 DBTBL 17.71